

sonra Mareşal Tito sınırları açınca Türkçe veya Bulgarca / Makedonca konuşan binlerce müslüman Türkiye'ye göç etti. Tikveş'in özellikle kuzeydoğusunda yer alan geniş köylerde büyük bir müslüman nüfusu günümüze kadar kalmayı başardı.

2002 nüfus sayımına göre Kavadarci, beş satırlık kitâbesinde kaydedildiği üzere, II. Abdülhamid tarafından 1892 yılında yerli müslüman halkın talebi üzerine yeniden inşa ettirilen bir camileri olan, çok küçük bir müslüman nüfusu da içinde barındıran 38.391 kişilik bir nüfusa sahipti. Şehirde mevcut XVIII. yüzyıla ait beş katlı kule Osmanlı döneminden ayakta kalan tek önemli yapıdır. Benzer kulelere çeltikçi köyleri olan Manastirec (Begova Kula) ve Negotin kasabasında da rastlanmaktadır. Negotin'deki kule XIX. yüzyılın başlarında, 1913 Tikveş ayaklanması sırasında yıkılacak olan bedesteni de yaptıran Hacı Tâhir Ağa tarafından inşa edilmişti. Bölgede yer alan köylerde Osmanlı döneminde de faal olan bazı kiliseler vardır: 1595'te yaptırılan Mokliste Manastırı, 1625'te yaptırılan Pravednik Kilisesi ve XVII. yüzyıla ait duvar süslemelerinin tesbit edildiği Klinovo ve Galiste köylerinin kiliseleri bunlar arasında sayılabilir. Büyük oranda müslümanların yaşadığı köylerdeki camiler üzerinde henüz ciddi bir çalışma yapılmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Cizye Defteri, Sofya Milli Ktp., nr. F. 134A, nr. F.Mk 26/11; V. Kančov, *Makedonija: Etnografija i Statistika*, Sofia 1900, II, 453-456; V. S. Radovanović, *Tikveš i Raječ*, Beograd 1924; L. Schultze-Jena, *Makedonien, Landschafts- und Kulturbilder*, Jena 1927, s. 156-159; K. Balabanov v.dğr., *Spomenici na Kulturata na Makedonija*, Skopje 1980, s. 142-147, 150-157; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mi'mari Eserleri III*, s. 83-84; Džermal Cehajić, *Derviški redovi u Jugoslovenskim zemljama*, Sarajevo 1986, s. 208-209; J. V. A. Fine, *The Late Medieval Balkans*, Ann Arbor 1987, tür.yer.; K. N. Kostić, *Naše novi Gradovi na Jugu* (ed. R. Dordević), Beograd 1922, s. 125; I. Mikulčić, *Srednovekovni gradove i turdini vo Makedonija*, Skopje 1998, s. 200-204 (Devol), s. 204-206 (Grad Tikveš, naselba, regionalno središte), s. 230-238 (Prosek); Z. Georgiev, "Stobi", *Macedonian Cultural Heritage, Archaeological Sites* (ed. P. Kuzman), Skopje 2008, s. 30-35; V. Popovska-Korobar, "Monastery at Pološko", *Macedonian Cultural Heritage, Christian Monuments* (ed. J. Tričkova), Skopje 2008, s. 94-99; J. Wisemann – Dj. M. Zissi, "Excavations at Stobi", *American Journal of Archaeology*, LXXV, Washington 1971, s. 375-411; V. J. Djurić, "Pološko-Hilendarski metoh I Dragutinova grobnica", *Zbornik Narodnog Muzeja*, VIII, Beograd 1975, s. 327-344; S. Pejić, "Arhitektonska plastika Bogorodici crkve u Drenovo", *Starinar*, XXXVI, Beograd 1985, s. 161-171; *Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb 1971, VIII, 332.

MACHIEL KIEL

TOPALOĞLU, Bekir

(1932-2016)

Kelâm âlimi,
TDV İslâm Ansiklopedisi'nin
kurucularından,
idari ve ilmi sorumlularından.

Nüfus kaydına göre 30 Nisan 1936 tarihinde (aslı 17 Kasım 1932) Trabzon'un o zamanlar Of ilçesine bağlı Dernekpazarı nahiyesinin Fotgene (Taşçılar) köyünde doğdu. Babası ticaretle uğraşan Hüseyin Efendi, annesi Emine Hanım'dır. Anne tarafından dedesi Muhammed Hanefi Kuluoğlu'nun (Lekur Hoca) yanında Kur'an'ı ezberledi. Ardından yine dedesinden medrese geleneğine göre Arapça, tefsir, hadis, fıkıh, kelâm ve mantık okudu. Bu suretle medrese tahsilini tamamlayıp on yedi yaşında iken icâzet aldı. 1948'de ilkokuldan mezun oldu. Trabzon'un merkez köylerinden Zankarya'da (Yeşilova) iki yıl imamlık yaptı. 1952'de İstanbul'a giderek yeni açılan İmam-Hatip Okulu'na kaydoldu ve 1959'da burayı birincilikle bitirdi. Aynı yıl yeni açılan İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'ne girdi. Bu arada Sultanahmet'teki Firuz Ağa Camii'nde üç buçuk yıl süreyle imam-hatip olarak görev yaptı. Haziran 1958'de Kadriye Hanım'la evlendi. Bu evlilikten dört kızı oldu. Mehmet Sofuoğlu'nun danışmanlığında hazırladığı "Kur'an'da Kadın" adlı mezuniyet teziyle 1963 yılında Yüksek İslâm Enstitüsü'nden birincilikle mezun oldu. Yüksek öğrenim yıllarında talebe temsilciliği ve talebe cemiyeti başkanlığı yaptı.

Yüksek İslâm Enstitüsü'nden mezuniyetinin ardından İstanbul İmam-Hatip Okulu'nda iki buçuk yıl meslek dersleri öğretmeni olarak çalışan Topaloğlu 1966'da İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde kelâm asistanlığına tayin edildi. 1968'de İstanbul Tuzla Piyade Okulu'nda başladığı askerlik görevi iki yıl devam etti. Bu sırada garnizon içindeki caminin yapımına önemli katkılar sağladı. Terhisinin ardından 1970 yılı Mart ayında Yüksek İslâm Enstitüsü'ndeki asistanlık görevine döndü. İlgili mevzuata göre Muhammed et-Tancî'nin danışmanlığında hazırladığı *İslâm Kelâmcıları ve Filozoflarına Göre Allah'ın Varlığı* adlı tezi tamamlayarak kelâm öğretim üyesi unvanıyla aynı enstitüye tayin edildi. Öğretim ve telif faaliyetleriyle diğer ilmi çalışmalarının yanında enstitüde eğitim ve öğretim kalitesinin yükselmesi için de yoğun çabalar harcadı. İstanbul Yüksek

İslâm Enstitüsü'nün Marmara Üniversitesi'ne bağlı İlahiyat Fakültesi'ne dönüşmesi üzerine, daha önce hazırladığı öğretim üyeliği tezini doktora tezi olarak sundu ve ilgili mevzuat uyarınca kurulan bilim jürisinin olumlu raporuyla doktor unvanını aldı (1983). Aynı yıl kelâm ana bilim dalında yardımcı doçent, 1986'da doçent, 1988'de İslâm felsefesi, 1993'te kelâm ana bilim dalında profesör oldu. Akademik hayatı boyunca ana bilim dalı ve bölüm başkanlığı, yönetim kurulu üyeliği görevlerinde bulundu. 1989 ve 2004 yıllarında hacca gitti. 14 Ekim 2002 tarihinde emekliye ayrıldı. Emeklilik sonrasında tamamen ilmi çalışmalara ve kurucuları arasında yer aldığı *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nin telif ve redaksiyon işlerine yoğunlaşan Bekir Topaloğlu, başından itibaren öncü rol aldığı ansiklopedinin hazırlanması sürecinde üstlendiği İnceleme Kurulu başkanlığı görevini ölümüne kadar sürdürdü. Bu faaliyetlerinin yanında, 1998-2003 yılları arasında İmam Mâtürîdî'nin *Kitâbü't-Tevhîd*'inin tahkik ve tercümesini yaptı. 2003-2011 arasında aynı âlimin *Te'vilâtü'l-Kur'ân* adlı tefsirinin ilmi neşrine yoğunlaştı. Bu eserin Türkçe'ye çevrilmesi çalışmalarına devam ederken 28 Şubat 2016 tarihinde beyin kanaması geçirdi. 10 Mart 2016'da Göztepe Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde vefat etti. Aynı gün ikindi namazını müteakip Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından Çamlıca Mezarlığı'ndaki aile kabristanına defnedildi. Kadim arkadaşı Hayreddin Karaman'ın kıldıracağı cenaze namazına, aralarında çok sayıda arkadaşları ve öğrencileri ile sevenlerinin de bulunduğu büyük bir kalabalık katıldı. Birçok öğrencisi ve dostu onun vefatına tarih düşürmüş, Ahmet

Bekir Topaloğlu İSAM'daki çalışma odasında

Karataş vefatı için şu beyti yazmıştır: Düşürdü Ahmed “âh u vâh” ile feryâd edip târîh / “Refik oldu Bekir Hoca İmâm-ı Mâtürîdî’ye” (2016).

Mütevazi ve gösterişsiz bir müslüman olarak yaşayan Bekir Topaloğlu ömrünü dinî ilimlere adanmış, İslâmî kurallara ve ilkelere sıkı sıkıya bağlı bir hayat sürdürmüş, geleneksel ve çağdaş eğitimi şahsında birleştirmiş olan son dönemin müstesna din âlimlerindedir. Daha medrese tahsili sırasında hocası tarafından ders müzakerecisi ve hoca kalfası olarak görevlendirilmesi, yaşça kendisinden büyük arkadaşlarına ders vermesi seçkin bir yeteneğe sahip olduğunun işareti olarak değerlendirilebilir. Tahsil hayatında onu en çok etkileyen hocaları dedesi Kutluoğlu, İstanbul İmam-Hatip Okulu’nda ders veren Nurettin Topçu, Celâl Hoca (Celâlettin Ökten) ve Mustafa Sabri Sözeri’dir. Topaloğlu, Celâl Hoca’nın özel olarak verdiği Arapça ve *İhyâ’ü ‘ulûmi’d-dîn* derslerine devam etmiş, Türkçe dil bilgisi ile Arapça gramerini mukayeseli bir şekilde okuyup anlamada Mustafa Sabri Sözeri’den yararlanmış. Fakat onun övgüyle söz ettiği ve kendisinden en çok yararlandığı hocası Yusuf Cemil Ararat’tır. Yusuf Cemil Hoca’dan 1960-1963 yıllarında bazı arkadaşlarıyla birlikte klasik Arapça ve Farsça metinlerle Câhiliye edebiyatından şiirler okumuştur. Onun ilmî şahsiyetinin oluşmasında etkili olmuş kişilerden biri de tez danışmanı Muhammed et-Tancı’dır.

Bekir Topaloğlu çalışmalarında her zaman düzenli ve ilkeli olmuştur. Ders anlatırken konuları mutlaka Kur’an âyetleri ve hadislerle zenginleştirirdi. Lisans ve yüksek lisans derslerinde daha çok klasik matbu eserleri, doktora ise yazma halindeki metinleri okutur; eski ve yeni dönem kelâm metinleri ve konuları arasında karşılaştırmalar yapardı. Derslerinde metinler çerçevesinde İslâmî ilimlere ve kelâm meselelerine yeni bakışlar yapılıp, temel İslâm ilimlerinde yeni bir inşâ hareketine duyulan ihtiyaç üzerinde durulurdu. Topaloğlu hocalığı süresince çok sayıda yüksek lisans ve doktora tez çalışması yönetmiş, birçok kelâm uzmanı yetiştirmiştir. Ayrıca resmî öğrencileri dışında kelâm alanında akademik çalışma yapan pek çok araştırmacı da onun birikim ve rehberliğinden yararlanmıştır. Nübüvvet konusuna ve Mâtürîdî mezhebi hakkındaki çalışmalara özel bir ilgi duyan

Topaloğlu’nun önem verdiği ve bizzat uyguladığı faaliyetlerden biri de tahkik (edison kritik) çalışmalarıdır. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi’nde (İSAM) uygulanan tahkik projesi Topaloğlu’nun teşvikleriyle geliştirilmiş ve onun ilmî sorumluluğunda yürütülmüştür. Bekir Topaloğlu başından itibaren *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* çalışmaları içinde yer almış, ansiklopedinin Dâimî Müşavere Heyeti başkanlığı, İSAM İdare Meclisi başkanlığı, daha sonra üyeliği, ansiklopedinin Telif ve İnceleme Kurulu başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. Ansiklopedi için 168 madde telif etmiş, 1700 civarında maddenin ilmî redaksiyonunu yapmıştır.

Bekir Topaloğlu’nun bir diğer hizmeti de “Nesil hareketi” içindeki faaliyetleridir. Dinine, vatanına hizmet edecek bir nesil oluşturup bu nesli günümüz toplumunun ilmî ve dinî ihtiyaçlarına karşılık verecek düzeyde yetiştirme fikri kendisinde daha İmam-Hatip Okulu öğrencisiyken oluşmaya başlamış, Yüksek İslâm Enstitüsü öğrenciliği ve ardından hocalık görevleri sırasında bu fikir güçlenerek devam etmiştir. 1963’te İstanbul İmam-Hatip Okulu’nda öğretmenlik görevine başlayan Bekir Topaloğlu ve onunla birlikte aynı okula atanan Hayreddin Karaman, Tayyar Altıkulaç ve Ahmet Kahraman’ın oluşturduğu arkadaş grubu İmam-Hatip Okulu menşeli ilk öğretmenler olarak kendilerini İmam-Hatip neslinin öncüleri gibi görmüşler, bunun verdiği sorumluluk anlayışıyla her bakımdan örnek bir öğretmen profili sergilemeye büyük özen göstermişlerdir. Öğrencilerden kitap okuma, halktan da Kur’an okuma grupları kurmuşlar, içlerinden İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü’ne asistan olarak atananlar bu çalışmalarını orada da devam ettirmişlerdir. Genellikle Yüksek İslâm enstitüleri (daha sonra İlahiyat fakülteleri) öğrencilerinin oluşturduğu, “hizmet nesli” diye ifade edilen grupların istifadesi için Bekir Topaloğlu imzasıyla *Nesillerin El Kitabı* adlı bir rehber kitapçık kaleme alınmıştır. Aslında gösterişten uzak, mütevazi ve içe dönük bir tabiata sahip olan Topaloğlu, din ilimleri alanında ciddi boşlukların bulunduğu o dönem şartlarının da etkisiyle bu tür faaliyetlerin içinde yer almanın kendisi için görev olduğunu düşünmüş, İmam-Hatip okulları ve Yüksek İslâm enstitüleri (İlahiyat fakülteleri) etrafında yaşanan gelişmelerin izlenmesi, yönlendirilmesi, temel politikaların belirlenmesi

gibi konularda faaliyet yürütenler arasında yer almıştır.

Bekir Topaloğlu’nun önemle üzerinde durduğu konuların başında müslümanların Kur’an ve Sünnet’le olan irtibatı gelir. Ona göre, geçmişte olduğu gibi günümüzde de müslümanlar Kur’an’dan büyük ölçüde uzaklaşmış bulunmaktadır. Onları tekrar Kur’an’la buluşturmak müslüman ilim ve fikir adamları için öncelikli görevdir. Ancak Kur’an’a dönüş çağrısı bazı çevrelerin sünneti dışlayan söylemlerinden farklıdır. Bilgiye ulaşma yollarının sağlam duyular, doğru haber ve akıl olduğu şeklindeki geleneksel anlayışa bağlı kalan Topaloğlu, başından itibaren İslâmî bilgi geleneğinde doğru haberin Kur’an’ın yanında sünneti de içerdiğine dikkat çeker. Ona göre İslâm inancının başta gelen kaynağı olan Kur’an hem Selefiyye hem kelâmcılar tarafından ihmal edilmiş, Kur’an’ın zihnini yanı sıra kalbe de hitap eden üslûbu ve muhtevası yeterince değerlendirilmemiştir. Halbuki Kur’an’da yaratılanlar arasında sevgiye dayalı bir ilişkiye yer verilir. Hadis mecmualarında nakledilen Resûlullah’a ait dualar da Allah’la iletişim kurma örnekleridir. Kur’an’ın hem zihne hem de kalbe hitap eden muhtevası ve mâna derinliği yanında onun lafız güzelliği, ses uyumu, secili dili, cümle örgüsü gibi edebî özellikleri de son derece etkileyicidir. Kur’an’ın bu özelliklerinin kelâmî eserlere de yansımaları gerektiğini düşünen Topaloğlu’na göre bu unsurların eksik olması halinde kelâm çalışmalarında ortaya konacak söylemler ya sırf felsefî bir karakter taşır veya -Gazzâlî’nin de belirttiği gibi- sadece bir cedel hüviyetine bürünüp etkileyici güçten yoksun kalır. Kelâmcılar, başlangıçta İslâm dışı inanç ve düşünce akımlarına, daha sonra da müslümanlar arasında oluşan farklı telakkilere karşı bazılarınca “cedel” diye adlandırılan bir yöntemle mücadele etmişlerdir. Buna mukabil Selef anlayışına bağlı kaldıklarını ileri sürenler ise kelâmcıların kullandığı akîl istidlâl yolundan ısrarla kaçınmış, farklı te’vil ve tefsire elverişli bulunan bazı âyetlerle önemli bir kısmının sıhhati tartışmalı olan çok sayıda hadisleri kullanmakla yetinmiş, geçmişlerin kavgalarına sarılmışlardır.

Temel ilke ve kesin hükümlerinin dışına çıkmadan İslâm dinini yeniden yorumlamak gerektiği düşüncesini benimseyen Bekir Topaloğlu klasik kelâm anlayışına bağlı bir âlim gibi gözükse de aslında Kur’an’ı ve Hz. Peygamber’in sünnetinin

bütününden çıkan anlamı ve ruhu merkeze alan bir yenileşmeyi savunmuştur. Ona göre İslâm anlayışının hayata yansiyip kurumsallaştığı dönemlerin ardından geçen uzun süre içinde İslâm toplumlarında dini anlama ve yaşama konularında önemli problemler ortaya çıkmış olup, halen devam eden bu durum İslâmî ilimlerde yenileşmeyi gerekli kılmaktadır. Bu yenilik arayışı, mevcut ilmî ve kültürel birikime karşı bir tepki oluşturmayı değil, ilimlerin insanlığa intikalinde günün şartlarına uyum sağlamayı amaçlamalıdır. Söz konusu yenilik anlayışı bir değişiklik olmayıp, temel esaslar aynı kalmakla birlikte bunların açıklanması ve yorumlanmasına ilişkin bir yenilenme şeklinde anlaşılmalıdır. Dolayısıyla burada Hıristiyanlık için uygulandığı anlamıyla bir reformdan değil yeniden inşa faaliyetinden bahsedilmektedir. Nitekim ilk dönem müctehidleri de benzer yenilikleri kendi dönemleri için yapmışlardır. Bekir Topaloğlu'nda yenilik düşüncesinin ipuçlarını *Kelâm İlmi: Giriş* kitabında görmek mümkündür. Söz konusu eserde kelâm ilminin mesâilinin daima aynı kalmasına karşılık bunları temellendiren vesâilin zamanın ihtiyaçlarına ve kültür yapısına bağlı olarak değişebileceği belirtilmiştir (s. 51). Son eserlerinden olan *Kelâm Araştırmaları Üzerine Düşünceler*'de kelâm ilminin tanımından hareketle iman esasları yanında davranışlarla ilgili ilkelerin belirlenmesi de bu ilmin konuları arasında kabul edilmiştir. Bekir Topaloğlu tefsir ve hadisin diğer disiplinlere malzeme temin ettiğini, kelâm ve fıkhnın ise dinî hayatın teorisini ve pratiğini sistemleştirdiğini kaydetmektedir. Ona göre aslında insan varlığının gönül boyutuyla ilgili olan tasavvufun da din bakımından meşruiyet taşıyan bu ilimlere ilâve edilebilmesi için ilk dönemde olduğu gibi Kur'an ve Sünnet'ten beslenen bir zühd ve takvâ hareketine dönüşmesi, ayrıca tevhid inancıyla bağdaşmayan unsurlardan ayıklanması gerekir. Topaloğlu, usûlü'd-dîn ile tasavvuf arasında anlaşmazlık konusu olarak nitelendirilebilecek hususları biri tasavvuf felsefesi, diğeri tarihatlarda kabul gören fakat inanç temelleri bakımından sakıncalar içeren telakkiler olmak üzere iki grupta toplamıştır. Ona göre kelâm ilmi temel İslâm ilimleri yanında dinler tarihi, din psikolojisi, din felsefesi, din sosyolojisi gibi din ilimleriyle, hatta astronomi, teorik fizik, biyoloji, antropoloji gibi pozitif bilimlerle de irtibat halinde olmalıdır (s. 43-61).

Sonuç olarak Türkiye'de din öğretiminin kesintiye uğradığı ve Batı kültüründen üstünkörü aktarılan fikirlerle zihinlerin karmakarışık hale geldiği bir dönemde Bekir Topaloğlu gelenekle modern anlayışlar arasında köprü kurmaya çalışan ve zincirin halkalarını koparmadan düşünce geleneğimizi içinde yaşadığımız gerçeklikle uyumlu olarak devam ettirme çabası gösteren âlimlerden biridir. O, medreseden tevarüs ettiği ilimleri genç akademisyenlere aktarmak suretiyle kültür kopukluğunu onarmaya çalışmış ve kendi şahsında geleneksel öğretim yapan medrese ile modern kalıplar içinde eğitim ve öğretim hizmeti veren dinî eğitim kurumlarının bir sentezini yansıtmıştır.

Eserleri. Telif. 1. Arapça Okuma ve Eski Metinler Kitabı (İstanbul 1964, 2012, 3. bs., Hayreddin Karaman'la birlikte). **2. Arapça Dilbilgisi I-IV** (İstanbul 1964, 1975, 7. bs., Hayreddin Karaman'la birlikte). Bu iki eser uzun yıllar İmam-Hatip okullarında yardımcı ders kitabı olarak okutulmuştur. **3. İslâm'da Kadın** (İstanbul 1965, 1992, 18. bs.). Müellifin Yüksek İslâm Enstitüsü'nde hazırladığı *Kur'an'da Kadın* başlıklı mezuniyet tezinin geliştirilmesiyle oluşan eserin yirmiyi aşkın baskısı yapılmış, Mithat Hoxha tarafından *Gruaja ne Islam* adıyla Arnavutça'ya çevrilmiştir (İstanbul 1997, 2000). **4. Arapça-Türkçe Yeni Kamus** (İstanbul 1966, 1985, 11. bs., Hayreddin Karaman'la birlikte). *el-Mu'cemü'l-vasîf* esas alınarak hazırlanmıştır. **5. Öze Doğru** (İstanbul 1970). Daha çok müellifin Firuz Ağa Camii'nde imamken hazırladığı hutbelerin düzenlenmesiyle ortaya çıkmış olup dinî ve sosyal konulara ilişkin duygu, seziş, görüş ve tahlillerin yer aldığı eserde İmam Gazzâlî ve Nuretînn Topçunun da etkileri görülür. İkinci baskıdan itibaren bazı ilâvelerle birlikte *Dinî Sohbetler* adıyla basılmıştır (İstanbul 1982, 2008). **6. İslâm Kelâmcılarına ve Filozoflarına Göre Allah'ın Varlığı -İsbât-ı Vâcib-** (Ankara 1971, 2012, 11. bs.). Yüksek İslâm Enstitüsü'deki asistanlık döneminde yapılmış tez çalışması olup daha sonra ilgili mevzuat uyarınca kurulan jüri tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir. Eser Mithat Hoxha tarafından *Ekzistenca e Zotit* adıyla Arnavutça'ya çevrilmiştir (Prishtine 2002). **7. Cumhuriyet Devrinde Yayınlanan İslâmî Eserler Bibliyografyası (1923-1973)** (Ankara 1975, Osman Öztürk'le birlikte). **8. Nesillerin El Kitabı** (İstanbul 1976, 1982, 1996). **9. Kelâm İlmi: Giriş** (İstanbul 1981, 2013).

Kelâm ilminin konu, amaç, yöntem ve delilleriyle başlangıcından günümüze gelinceye kadar gelişim sürecine dair bir kelâm tarihidir. Orlin Sabev tarafından *İslamsko bogoslovie (kelam) vavedenie* adıyla Bulgarca'ya (Üsküp 2009), Mithat Hoxha tarafından *Hyrje ne kelam* adıyla Arnavutça'ya (Prishtine 2002) ve Sultan Murat Abzhlov tarafından *İslâm Teologyası. Kırspe* adıyla Kazakça'ya (Astana 2014) çevrilmiştir. **10. İslâm Tarihinden Yapraklar** (İstanbul 1982, 1986). Yeni nesillere örnek oluşturması düşüncesiyle Hz. Peygamber ve ashabın hayatından kesitlerin sunulduğu eser Mithat Hoxha tarafından *Flete nga historia Islame* adıyla Arnavutça'ya çevrilmiştir (Tirane 2001). **11. İslâm Felsefesi'nde Kindî ve Farabî.** İslâm felsefesi ana bilim dalında profesörlük takdim tezi olarak sunulmuş bir çalışmadır (İstanbul 1988). **12. İslâm'da İnanç Esasları** (İstanbul 1998, 3. bs. 2002, Yusuf Şevki Yavuz ve İlyas Çelebi ile birlikte). Mithat Hoxha tarafından *Bazat e Besimit ne Islam* adıyla Arnavutça'ya çevrilmiştir (Prishtine 2002). **13. Allah İnanıcı** (İstanbul 2006). Allah'ın varlığı ve sıfatlarına dair bir el kitabıdır. **14. Kur'an'dan Evrensel Mesajlar.** Usûlü'd-dîne dair on beş konuda 241 âyet grubunun tercümesinden oluşmaktadır (İstanbul 2006). **15. Emâlî Şerhi** (İstanbul 2008). Sirâceddin Ali b. Osman el-Üşî'nin manzum akaid risâlesi *el-Emâlî*'nin şerhi olup *AmaajîHH HlapxH* adıyla Kırgız Türkçesi'ne çevrilmiştir (EHirnceic / Bişkek 2008). **16. Kelâm Terimleri Sözlüğü** (İstanbul 2010, 2013, İlyas Çelebi ile birlikte). **17. İslâm Dininin Esasları (Akide).** İlyas Çelebi, Mustafa Sinanoğlu ve M. Sait Özvervalı ile ortaklaşa kaleme alınmış olup Azerbaycan Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi için ders kitabı olarak hazırlanmış ve Adile Tahirova tarafından Âzerî Türkçesi'ne çevrilmiştir (Bakü 2010). **18. İslâm'da İman Esasları** (Ankara 2014, 2015, Yusuf Şevki Yavuz ve İlyas Çelebi ile birlikte). **19. Kelâm Araştırmaları Üzerine Düşünceler.** İslâmî ilimlerin Kur'an merkezli olarak yeniden inşasını konu alan bir çalışmadır (İstanbul 2004).

Tahkik. 1. Nûreddin es-Sâbûnî, el-Biddâye fî usûlü'd-dîn (Dimaşk 1399/1979). **2. Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, Kitâbü't-Tevhîd** (İstanbul 2003; Beyrut 2007, Muhammed Aruçi ile birlikte). 2008 yılında İran Kültür Bakanlığı'nca düzenlenen "kitâb-ı sâl" yarışmasında yılın kitabı seçilerek ödül almıştır. **3. Ebû Mansûr el-Mâtürîdî,**

Te'vilâtü'l-Kur'ân (İstanbul 2005-2011). Farklı kişiler tarafından yapılan on altı ciltlik tahkik ilmi kontrolü ve editörlüğü Bekir Topaloğlu tarafından gerçekleştirilmiştir. **4.** Muvaffakuddin İbn Kudâme, *Lüm'atü'l-i'tikâd* (İstanbul 1414/1993; *Kelâm İlmine Giriş* kitabıyla birlikte basılmıştır). **5.** Yûsuf. A. Hilâl es-Safedî, *Keşfü'l-esrâr ve hetkü'l-estâr* (I-V, İstanbul-Beyrut 2019). Bahattin Dartma'nın tahkik ettiği tefsirin ilmi kontrolü ve editörlüğü Bekir Topaloğlu tarafından yapılmıştır. **6.** Ebû Şekûr es-Sâlimî, *et-Temhîd fî beyâni't-tevhîd* (Ankara-Beyrut 2017). Ömür Türkmen'in tahkik ettiği eserin ilmi kontrolü ve editörlüğü Muhammed Aruçi ile birlikte Bekir Topaloğlu tarafından gerçekleştirilmiştir.

Tercüme. 1. *Arap Dili ve Edebiyatından Tercümeler* (İstanbul 1967, Hayreddin Karaman'la birlikte). *Arapça Okuma Kitabı'nın* bazı bölümlerinin tercümesidir. Eser piyasaya sürülmeyip sadece talep eden öğretmenlere gönderilmiştir. **2.** *İnsan, Kâinat ve Ötesi*. A. Cressy Morrison'un *Man Does Not Stand Alone* adlı eserinin Arapça çevirisinden yapılmıştır (İstanbul 1972, 1986, 6. bs.). **3.** *Kelîle ve Dimne*. Eserin İbnü'l-Mukaffa' tarafından yapılan Arapça tercümesinden çevrilmiştir (İstanbul 1978, 1990, Hayreddin Karaman'la birlikte). **4.** *Mâtüridiyye Akaidi*. Nüreddin es-Sâbûnî'nin biyografisiyle *el-Bidâye fî uşûlî'd-dîn*'in tercümesi ve araştırma notlarından oluşmaktadır (Ankara 1979). **5.** *İslâm Tasavvufu Üzerine*. İbn Haldûn'un *Şifâ'ü's-sâ'îl li-tehzîbi'l-mesâ'il* adlı eserini tahkik ve neşreden (İstanbul 1957-1958) Muhammed et-Tancî'nin bu esere yazdığı "Fî't-Taşavvufi'l-İslâmî" adlı mukaddimenin çevirisidir (İstanbul 2002). **6.** *Te'vilâtü'l-Kur'ân'dan Tercümeler*. Namaz sûreleri ile bazı sûre ve âyetlerin tercümesinden oluşmaktadır (İstanbul 2003). **7.** *Emâli Tercümesi*. Sirâceddin Ali b. Osman el-Üşî'nin manzum akaid risâlesi olan *el-Emâli*'nin tercümesidir (İstanbul 2007). **8.** *Kitâbü't-Tevhîd Açıklamalı Tercüme* (Ankara 2002; İstanbul 2013, 5. bs.). **9.** *Te'vilâtü'l-Kur'ân Tercümesi* (I-II, İstanbul 2015). Bekir Topaloğlu eserin I. cildiyle II. cildin yarısını tercüme etmiş, II, III ve IV. ciltlerin redaktörlüğünü yapmıştır. Eserin neşri halen (2016) Yusuf Şevki Yavuz'un editörlüğünde devam etmektedir.

1975 yılından itibaren düzenli günlük tutan Topaloğlu bir hâtırat kaleme almış olup yayımlanmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Bekir Topaloğlu, *Kelâm İlmi: Giriş*, İstanbul 1981, s. 36-40, 51, 84; a.mlf., *Kelâm Araştırmaları Üzerine Düşünceler*, İstanbul 2004, s. 5-8, 43-61; Mehmet Yahya Kutluoğlu, *Topal Hoca (Hacı Lekur)*, İstanbul 2004, s. 78, 84-85; a.mlf., *Seksen Yıl Nasıl Geçti?*, İstanbul 2013, s. 27-31; a.mlf., *Yolumuzu Aydınlatanlar: İstanbul'un Meşhur Ulemâ, Evliyâ ve Mürşidleri*, İstanbul, ts. (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları), s. 432-435; İlyas Çelebi, "Bekir Topaloğlu", *Çağdaş İslâm Düşünürleri* (ed. Çağfer Karadaş), İstanbul 2007, s. 347-371; a.mlf., "Bekir Topaloğlu: Kur'an ve Kelâm Araştırmalarına Adanmış Bir Ömür", *Mûâfîd*, sy. 27 (2004), s. 5-24; Hayreddin Karaman, *Bir Varmış Bir Yokmuş*, İstanbul 2008, I, 287-310; II, 15-94, 281-284; Mustafa Öz, *Yılların Özü*, İstanbul 2008, s. 141; Mustafa Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dinî Hayatı*, İstanbul 2008, II, 79-81, 255-348; Haşim Albayrak, *Oflu Hoca Kavramını Oluşturan Din Adamları*, İstanbul 2008, s. 121-123; İsmail Karaçam, *Kur'an Kursundan İlahiyata Din Hizmetinde Bir Ömür: Hatıralar*, İstanbul 2009, s. 198; Tayyar Altıkulaç, *Zorlukları Aşarken*, İstanbul 2011, I, 118-119, 135, 149, 484-485; II, 721; III, 1113, 1123, 1133-1138; İsmail Kara, "Bekir Topaloğlu Hoca İçin Rahmet Kayıtları", *Derin Tarih*, sy. 49, İstanbul 2016, s. 52-57.

İLYAS ÇELEBİ

TOPHÂNELİ MAHMUD NÜRİ

(bk. MAHMUD NÜRİ, Tophâneli).

TRABLUSGARP SAVAŞI

İtalya'nın saldırısına uğrayan
Kuzey Afrika'daki
Osmanlı topraklarının
kaybına yol açan savaş
(1911-1912).

1878 Berlin Antlaşması'nda Osmanlı topraklarının paylaşımından bir hisse koparamamış olan İtalya yetersiz gücüne rağmen emperyal hayaller peşinde koşmakta, diğer sömürgeci büyük devletlerle kıyaslanamayacak kadar zayıf durumdaki askerî ve ekonomik durumunu hesaba katarak yakın yerleri gözüne kestirmekteydi. Hedeflediği yer ise uzun zaman önce Fransız hâkimiyetine geçmiş, Kuzey Afrika'daki eski Osmanlı toprakları olan Tunus ve Cezaayir arasındaki Trablusgarp vilâyeti ile Bingazi (Cyrenaika) sancağıydı. İtalya bu emellerle buraya birtakım ekonomik yatırımlar da yapmıştı. Tunus'un Fransa tarafından ele geçirilmesi İtalya'nın bu hedefine daha sıkı sarılmasına yol açmış olmakla beraber devletler arası denge siyaseti ve devlet olarak kendi gücü, başına buyruk davranmasına imkân vermiyordu.

20 Mayıs 1882'den beri İttifak devletler grubuna (Almanya, Avusturya-Macaristan) dahil ise de amacına olumlu bakıldığı anda İtilâf grubu (İngiltere, Fransa) içinde yer almaya hazırdı. Fransa'nın genişlemesini Fas'a da teşmil etmesi, Trablusgarp ve Bingazi'nin zaptı istikametindeki "millî dava"ya daha da haklılık kazandırmaktaydı. Türk idaresi altında gelişmediğini iddia ettiği bu topraklara medeniyet götürme söylemi sömürge edinme politikasının gerekçesi olarak ileri sürülmekte ve böyle kazanımlar büyük devlet olmanın göstergesi sayılmaktaydı. İtalya'nın Kuzey Afrika'daki son Osmanlı topraklarını işgali, küçük Balkan devletlerini de harekete geçirebileceği ve bunları, aralarındaki anlaşmazlıkları bir tarafa bırakarak Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki hâkimiyetine son vermeye yönelteceği gibi endişeler, böyle bir gelişmeye müdahale etmesi kaçınılmaz olan Avusturya-Macaristan'ı Roma karşısında engelleyici bir politika izlemeye itmekteydi. İtalya'nın üçlü ittifak içinde kalmaya devam edeceği ve Balkanlar'daki durumun değişmesini arzu etmediği gibi Başbakan Giovanni Giolitti'nin verdiği teminatlar Avusturya'nın itirazlarını yumuşatmaktaydı. Fransa'nın Fas krizi yüzünden Almanya ile uzlaşmaya yakın olması, İtalya'nın saldırı planlarını vakit geçirmeden uygulamaya sokması gerektiğine işaret etmekteydi. 1911 sonbaharında dış siyasetteki genel dengeler büyük devletlerin işgal esnasında sessiz kalacakları güvencesini vermekteydi.

Mülkûn sahibi olan Osmanlı Devleti'ne gelince, II. Meşrutiyet'in ilânından beri içinde bulunduğu kargaşadan ötürü gelişmelerin sistemli bir tarzda gözlemlendiğini ve gerekli önlemlerle düşmanın niyetlerine engel olmaya çalışıldığını söylemek mümkün değildir ve özellikle iç siyasette İttihat ve Terakkî Fırkası'nın ordu ve hükümet politikalarında büyük bir zafiyetin oluşmasına yol açtığı bilinmektedir. İtalya'nın askerî açıdan harekete geçmesi bu şartlarda başladı. Kasım 1908 – Ocak 1910 arasında Roma elçiliğinde bulunmuş olmasından ötürü sadârete gelen ve görevine 12 Ocak 1910'da başlayan Hakkı Paşa'nın kurduğu hükümetin İtalyan saldırısına karşı tamamen hazırlıksız yakalanmış olmanın mesuliyetini taşıdığı açıktır. Uzun zamandan beri pek çok kanaldan gelen uyarı haberlerine rağmen savaş ilânından üç gün önce mecliste yaptığı konuşmada sadrazam, Türk-İtalyan ilişkilerinin dostça bir seyir takip ettiğini söylemekte ve İtal-